

SAEMIEDIGKIEN POSISJOVNE

Filme: <https://vimeo.com/728838207>

Bievnesh learoevierhten b̄ijre: <https://www.e-skuvla.no/ya/product/demokrati/>

Mænnan datne daam teemam t̄jirrehtamme

- edtj̄h daejredh mij Saemiedigkien posisjovnh j̄ih laavenjassh leah
- leah ussjedamme saemiedigkien ráállan j̄ih posisjovnen b̄ijre
- maahtah dam parlamentarihkeles prinsihpem digkiedidh goh stuvremeorgaane
- edtj̄h daajroem Saemiedigkieveljemen b̄ijre utnedh
- datne leah daajroem áádtjeme guktie noerh maehtieh seabradahkem baajnehtidh sijjen b̄ijre daan biejjien j̄ih báetijen aejkien

- edtjeh sjohteheke teemah jallh digkiedimmieh goerehtidh jih áehpiedehtedh viehkine seabradahkefaageles vuekieh, gaaltijh jih digitaale vierhtieh nuhtjedh, jih jijtse jih mubpiej mieli jih aarvoej ávteste argumenteeredh
- leah daajroem áádtjeme guktie indivijdh reaktam utnieh meatan árrodh politihkeles barkosne, seamma tijjen goh seabradahke lea jearohke árojeh reaktide nuhtjeh meatan árrodh politihkesne jih sivijle seabradahkem hammoedidh jienebeláhkoev jih unnebeláhkoev gaskem Nöörjesne jih Saepmesne
- lea giengelábpoe goerehtamme aktem laavenjassem

Filmen ávtelen:

Digkedh voestegh daejtie aalkoegyhtjellasse aktine jeatjah learoehkinie, jallh ektesne klaassesne:

1. Maam Saemiedigkien bijre daajrah?
2. Mij parlamentarisme sáejhta jiehtedh?
3. Maam ráállide Saemiedigkie átna?
4. Maam daajrah Saemiedigkieveeljemen bijre?
5. Giéh maectieh jienestidh Saemiedigkieveeljemisnie?
6. Mah kirrieh leah Saemiedigkesne daan veeljemeboelhken?

Filmen mænngan:

Digkedh daejtie ussjedadtemegyhtjellasse aktine jeatjah learoehkinie jallh abpe klaassine ektine:

1. Man ávteste vienhth noere saemieh joekehts vuajnoeh jih mielh Saemiedigkien bijre utnieh?
2. Maam Saemiedigkieraerie meala lahtesen bijre, saemien gielev edtja govlesovvedh?
3. Mij heannede Saemiedigkien stoerretjáanghkoesavkesne?
4. Maam lierih Saemiedigkieveeljemen bijre?
5. Man ávteste vihkelev veeljemeláhkosne tjáadtjodh?

6. Mah gieledh damtsvæhtah gáávnesieh juktie jijtjemse veeljemeláhkoeen sijnse tjaeledh?
7. Maam ráállide saemiedigkiepresideente saemien seabradahkesne átna?
8. Mah vuartoeh saemien noerh utnieh Saemiedægkan? Mah naakede man bijre maahtah siemes árrodh? Tjielkesth dov vaestiedassem.

Teemah guhkiebasse ussjedæmman/digkiedæmman:

1. Jaepien 1978 Storerredigkie nænnoesti Alta-Guovdageaidnu-jeanoem deepmesjidh jih faamoevierhkiem bigkedh. Destie storre girremh, aksjovnh jih demonstrasjovnh sjidti dovne saemijste jih byjreseaktivistijste, amma Alta-vigkie. Saemiej gæmhpoeh dej reaktaj ávteste storre tsáatskelesvoetem áadtjoeji dovne Nöörjesne jih álkoelaantesne.

Jaepien 1984 Saemiereaktamoehntse sov voestes bielieraeriestimmine bööti “*Om samenes rettstilling*” NOU 23:1984), jih dihte váaromem bieji Storerredigkien nænnoestæmman ruffien 12.b. 1987 saemielaaken jih tseegkemen bijre Saemiedigkeste. Daate laake jeahta edtja jijtse veeljemeöörnege árrodh Saemiedægkan, jih veeljemh edtjeh seamma tijnen árrodh goh storerredigkieveeljeme.

Voestes saemiedigkieveeljeme lij tjaktjen 1989 jih gánka Olav V. Dam voestes byögkeles Saemiedigkiem rihpesti golken 9.b. 1989 . Ole Henrik Magga Nöörjen Saemiej Rijkhesiebrete lij Saemiedigkien voestes presideente.

- a) Darjoeh digitaale tijnelinjem tseegkemen bijjelen Saemiedigkeste. Maahtah vuesiehtimmien gaavhtan nuhtjedh

https://www.canva.com/nb_no/skape/informasjonsgrafikk/timeline/

Áehpiedehtieh tijnelinjam dejtie mubpide klaassesne.

- b) Saemiedigkien stuvresávva, seammalaakan goh Storerredigkie, parlamentarihkeles prinsihpen mietie. Tjielkesth maam dihte sæjhta jiehtedh.

c) Digkedh konvensjovnen sisvegem Reerenassen nedtesæjrojne

<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/ilokonvensjon-nr-169-om-urbefolkninger-o/id451312/>

d) Tjielkestehieh mah reaktah jïh eaktoeh saemieh ILO-konvensjovnen nr. 169 mietie utnieh.

2. Saemiedigkien noerepolitihkeles moenehtse (SUPU) lea tseegkesovveme juktie saemien noeri baajnehtimmiem nænnoestidh Saemiedigkien politihkese. Ohtsh vielie bievnesh SUPU:n bijre Saemiedigkien nedtesæjrojne jïh vaestedh gyhtjelasside.

<https://sametinget.no/politikk/politisk-organisering-og-ledelse/komiteer-rad-og-utvalg/sametingets-ungdomspolitiske-utvalg-supu/>

a) Mij aajkoe jïh funksjovne Saemiedigkien noerepolitihkeles moenehtsasse?

b) Guktie datne saemien noeri vuartoeh vuariesjh mejtie dokumentaaresne vööjnih tjoevkesisnie SUPUN:en aajkojste jïh laavenjassijste?

3. Saemiedigkiepresideente Silje Karine Muotka (NSR) dokumentaaresne jeahta:

“Vienhtem vihkele noere almetjh Saemiedigkesne utnedh. Vihkele dan åvteste noerh leah bætije aejkie.”

Mah argumeenth datne vuajnah altese lahtestimmesne? Vuesehth maaje daajrose jïh gaaltijidie datne leah nuhtjeme lieremisnie.

Raeriestimmie giengelåbpoe goerehtimmien bijre/faageartihkele:

1. Vuartesjh daejtie baakoetjüertide tjoevkesisnie filmeste: *parlamentarisme stuvremepriinsihpe, govlehtimmieorgaane, konsultasjovneöörnege, almetjereakta, saemiereakta, saemiepolitihke, saemiereaktamoenehtse, Finnmarhkelaake*
2. Journaliste Per Lars Tonstad artihkelem tjeeli “*Samenes krav fra 1917 forsatt aktuelle*” (*Saemiej krievenassh jaepeste 1917 annje sjyöhtehke*) plaeresne Aftenposten 2.2.2017. Lohkh artihkelem jñh tjelkestehieh teemam ussjedadteme- jñh gaaltijelaavenjassigujmie vuelielisnie:

<https://www.aftenposteninnsikt.no/norge/samenes-krav-fra-1917-fortsatt-aktuelle>

Digkedh journalisten vuajnoem jñh doh vihkielommes argumeenth artihkelisnie:

- a) Mah gyhtjelassh jallh dariesmoerh journaliste bæjjese vaalta?
- b) Darjoeh bijjeguvviem dej vihkielommes argumeenti bijjeli mejgumie journaliste båata. Vaajesth dejtie ånehkslaakan jñh jñjtse baakoejgumie.
- c) Tjelkestehieh ulmiem dejnie baalte biejesovveme teekstine. Vuarjesjh man ussjedammes teekste jñh seedtije Leah. Maahtah maaje vuarjasjidh man ussjedammes lea viehkine ETOS-maalleste.

<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fskrivesenter.et.no%2Fwp-content%2Fuploads%2F2022%2F01%2Fetos-modellen.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

- d) Tjaelieh gaaltijh teekstine, ryöktesth jñh ovryöktesth sitaatine jñh darjoeh lidteratuvrelæstoem viehkine APA 7th-vuekste
- Tjaelieh gaaltijidie teekstesne, dovne ryöktesth sitaaten jñh parafrasen mænngan
- Darjoeh lidteratuvrelæstoem jñh tjaelieh gaaltijidie desnie

<https://kildekompasset.no/referansestiler/apa-7th/>

3. ILO-konvensjovne nr. 169 kreava akte laante tjuara latjkoem ratifiseeredh, jááhkesjidh, ávtelen laante diedtem átna dam fulkedh. EN aalkoeáálmegi reaktah aaj jeatjahlaakan vaarjele. EN:n generaalekrirrie EN:n bæjhkoehthimmem aalkoeáálmegi reaktaj bijre jááhkesji tjaktjen 2007.

Digkedh sisvegem ILO-konvensjovnesne nr. 169 jìh maam ulmide dihte saemide átna. Mah sjìere reaktah saemieh goh aalkoeáálmegi utnieh viertiestamme konvensjovnine aalkoeáálmegi reaktaj bijre?

Maahtah EN-sambanden nedtesæjroeh nuhtjedh ILO-konvensjovnen bijre aalkoeáálmegi reaktaj bijre:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/urfolk/ilo-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter>